

Hvad er Konsekventialisme?

Frederik J. Andersen

Abstract

Den filosofiske position *konsekventialisme* er ofte genstand for debat i filosofikredse, men alt for hyppigt opstår der misforståelser blandt de involverede, fordi de ikke er eksplicite, hvad grundantagelser og væsentlige distinktioner angår. Denne korte artikel vil give en approksimation af, hvad der forstås ved konsekventialisme på et generisk niveau. Målet med artiklen er at klargøre nogle af de grundantagelser og distinktioner, som konsekventialister ofte benytter i deres teoridannelse, og som bør holdes for øje i ønsket om en frugtbar debat.

Nøgleord

Konsekventialisme; Grundantagelser; Normativ teori.

0. Introduktion

Denne artikel vil give en approksimation af, hvad der adskiller konsekventialisme fra non-konsekventialisme. I afsnit 1 vil vi gennemgå nogle fundamentale antagelser, som tænkere gennem historien har forbundet med konsekventialisme. Det drejer sig konkret om antagelserne *Agentneutralitet*, *Dependens*, *Ingen Begrænsninger*, *Ingen Optioner* og *Maksimering*. Dernæst vil vi i afsnit 2 komme ind på nogle distinktioner, som kan have stor indflydelse på, hvad der reelt følger af konsekventialistiske teorier. Her vil vi sondre mellem subjektive/objektive versioner af konsekventialisme samt direkte/indirekte versioner. I konteksten af distinktionen mellem direkte og indirekte konsekventialisme vil vi også skelne mellem et rigtighedskriterium og en beslutningsprocedure. Slutteligt vil afsnit 3 give en opsummering.

Det skal bemærkes, at vi igennem hele artiklen primært benytter referencer til og eksempler fra konsekventialistiske teorier, som disse er beskrevet i det etiske domæne. Dette skyldes, at de oprindelige konsekventialistiske teorier har deres arnested her, ligesom der er en veletableret debat om konsekventialistiske teorier i etikken. I modsætning hertil står f.eks. konsekventialismedebatten i epistemologien, som er relativt

ny.¹

Konsekventialismen, er på trods af det her anførte bestemte ental, ikke en fuldstændigt velafgrænset filosofisk position. Snarere er den approksimativt defineret ud fra nogle paradigmatisk konsekventialistiske teorier, såsom dem man finder hos Bentham (1789/1961) og Mill (1861/1995); og i særdeleshed nogle væsentlige aspekter ved teorier som disse. Det er således diskutabelt, hvilke specifikke teorier og aspekter der er vigtigst, når man skal definere, hvad konsekventialismen består i.

Selvom der af disse grunde ikke kan gives en fuldstændigt ukontroversiel definition af konsekventialismen, og det bestemt heller ikke kan udelukkes, at ordet 'konsekventialisme' har haft afvekslende betydninger gennem tiden, findes der dog en grundlæggende intuition, som er fælles for alle konsekventialistiske teorier. Lad os kalde denne intuition 'B' (kort for basisintuition). B siger følgende:

(B) Det eneste, der har indflydelse på den normative evaluering af X (f.eks. en handling, en regel eller en formodning), er godheden af X's konsekvenser.

Med andre ord forsøger konsekventialismen at indfange en intuition om, at hvad end, der fortjener et positivt normativt prædikat såsom *rigtigt* eller *tilladeligt*, må være det, som har gode konsekvenser. I relation til denne fundamentale intuition er det almindeligt at se konsekventialismens ultimative mål som dét at: " [...] [O]utcomes be as good as possible." (Parfit 1984, 24). Altså tilsigter konsekventialismen normalt at frembringe de absolut bedste konsekvenser i verden, eller, subsidiært, at realisere den mulige verden med de bedste konsekvenser. Det er i denne forbindelse selvfølgelig yderligere et spørgsmål, hvad disse konsekvenser skal gøres op i, altså præcist hvad man finder værdifuldt i en given mængde konsekvenser. Vi vil igennem artiklen se flere eksempler på, hvad forskellige typer af konsekventialister finder grundlæggende værdifuldt.

B giver en hurtig intuitiv fornemmelse for, hvad konsekventialismen kerer sig om, men taget i isolation er B en for vag intuition til at kunne være det eneste definerende

¹ Det var Elizabeth Anscombe, der i sin artikel *Modern Moral Philosophy* fra 1958 introducerede termen 'Consequentialism' (Anscombe 1958, 12). Der havde selvsagt været teorier med konsekventialistiske træk inden da, men tidligere havde man gerne omtalt disse teorier som *teleologiske*. Gennem den sidste halvdel af det 20. århundrede blev det gradvist mere normalt at benytte navnet 'Konsekventialisme' om de deontologiske teories hovedopposition.

aspekt ved konsekventialistiske teorier. Hvis vi sagde, at indfangelsen af B var nødvendig og tilstrækkelig for at gøre en teori konsekventialistisk, ville vi ganske enkelt ende med en alt for bred definition. Definitionen ville på uheldig vis indlemme non-konsekventialistiske teorier under konsekventialismen. Tag eksempelvis en teori som *etisk egoisme*, altså en teori, der hævder, at jeg bør gøre, hvad end der er i min egen interesse. Med andre ord, det eneste der har indflydelse på den normative evaluering af min handling H, er, hvor gode H's konsekvenser er for mig.² Der er næppe mange fagfilosoffer, som ville indplacere egoismen under kategorien bestående af konsekventialistiske teorier, selvom B tydeligvis indfanges af den. Dette skyldes, at den etiske egoisme bryder med et paradigmatiske aspekt ved konsekventialismen, nemlig *agentneutralitet* (mere om dette i afsnit 1).

En appel til den konsekventialistiske intuition, B, er altså ikke tilstrækkelig for at definere, hvad konsekventialismen er. Dertil må man undersøge forskellige væsentlige aspekter ved de paradigmatiske konsekventialistiske teorier. Nedenfor vil vi gennemgå en række antagelser, som forskellige tænkere har fundet (delvist) definerende for konsekventialismen.

1. Konsekventialistiske Grundantagelser

I dette afsnit vil vi gennemgå en mængde konsekventialistiske grundantagelser bestående af *Agentneutralitet*, *Dependens*, *Ingen Begrænsninger*, *Ingen Optioner* samt *Maksimering*. I denne forbindelse vil vi ikke påstå, at den præsenterede mængde er udtømmende mht. den filosofiske litteraturs foreslåede grundantagelser, men blot at mængden inkluderer nogle af de vigtigste.³

For at gennemgangen skal kunne tjene som en approksimation af, hvad der adskiller konsekventialisme fra non-konsekventialisme, vil vi undervejs kommentere såvel som redegøre. Bemærk, at vi i denne forbindelse vil forholde os neutralt til spørgsmålet om, hvorvidt en bestemt mængde af antagelser er tilstrækkelig for at gøre en teori konsekventialistisk. I det følgende vil vi blot opstille de respektive antagelser, som var de hver især nødvendige betingelser i denne henseende.

² Bemærk, at etisk egoisme implicerer rationel egoisme, dvs. det synspunkt at handlingen H er rationel, hvis og kun hvis H maksimerer, hvad der er i den relevante agents egeninteresse (Driver 2007, p. 32).

³ Se også (Dunn & Ahlstrom-Vij 2017; Sinnott-Armstrong 2021).

I betragtning af hvad vi så ovenfor, nemlig at den etiske egoisme normalt ikke opfattes som en konsekventialistisk teori, så er antagelsen om agentneutralitet et oplagt sted at starte gennemgangen.⁴ Konsekventialismen er normalt forbundet med den overordnede godhed af X's konsekvenser og altså ikke en agentrelativ godhed. Sinnott-Armstrong skriver følgende om, hvad der mere præcist forstås ved *agentneutralitet*: "[...] [W]hether some consequences are better than others does not depend on whether the consequences are evaluated from the perspective of the agent (as opposed to an observer)." (Sinnott-Armstrong 2021, §1). Lad os med dette in mente introducere antagelsen:

(Agentneutralitet) En teori er konsekventialistisk, kun hvis dens rangering af alternativer udelukkende baseres på godheden af alternativernes overordnede konsekvenser (abstraheret fra den agentrelative godhed).⁵

Ud fra denne definition samt det hidtil skrevne er det klart, at konsekventialistiske teorier normalt ikke favoriserer specifikke individer eller grupper, men derimod beskæftiger sig med alment gode konsekvenser. Konsekventialisten tilsigter gode konsekvenser overordnet set, ikke blot for sig selv. Tager vi f.eks. en hedonistisk, konsekventialistisk teori, der ønsker at promovere behagelige erfaringer over ubehagelige, så bør en given agent vælge det alternativ, som giver de mest behagelige konsekvenser overordnet set, og disse konsekvenser kan selvsagt være suboptimale for agenten selv. Hvis jeg bliver præsenteret for et alternativ, som kan redde ti mennesker fra forfærdelig tortur, mod at jeg selv får et rap over fingrene, så bør jeg, alt andet lige, vælge dette alternativ (smerten til trods).⁶

Lad os nu videre betragte dependensantagelsen:

⁴ Af filosoffer, der eksplicit sammenkobler agentneutralitet med konsekventialisme, kan McNaughton & Rawling (1991) og Howard-Snyder (1994) nævnes.

⁵ Alternativer forstås i litteraturen oftest som handlingsalternativer, altså de forskellige handlinger, der er mulige at udføre i en given situation. Se f.eks. (Pettit 1993) for en uddybning. Bemærk også Carlsons vigtige arbejde vedrørende alternativets *tilgængelighed* i (Carlson 1995).

⁶ Bemærk, hvordan dette eksempel let kan gøres mere ekstremt. Ultimativt må jeg også skulle give mit eget liv for at redde ti torturofre, såfremt deres tortur er tilstrækkeligt slem og langvarig. Af denne grund er antagelsen om agentneutralitet i konsekventialistiske teorier ofte blevet kritiseret for at være for krævende for enkeltindivider, der må forventes at opofre sig selv på det alment godes alter. Tak til en anonym reviewer for denne ekstreme version af eksemplet.

(Dependens) En teori er konsekventalistisk, kun hvis den hævder, at rigtigheden af X alene afhænger⁷ af godheden af X's konsekvenser.⁸

I forlængelse af denne definition er det naturligt at spørge til, hvad *godheden* eller *det gode* er? Svaret på dette spørgsmål kan variere alt efter domæne. I etik har man ofte identificeret det basale gode som værende *velfærd*,⁹ mens man i epistemologien ofte anser *tilstedeværet af sande og fraværet af falske formodninger* som det basale gode.¹⁰ Det væsentlige at forstå mht. det basale gode er imidlertid, at dette gode for konsekventalisten går forud for alt andet godt, dvs. at alle afledte goder kan reduceres til det basale gode. Hedonisten ville f.eks. kunne sige, at det gode ved ægteskabet kan reduceres til tilstedeværet af behagelige oplevelser og fraværet af ubehagelige.

Går vi tilbage til selve dependensantagelsen, er det let at se, hvorfor filosoffer har gjort sig denne antagelse i forbindelse med konsekventalisme. Antagelsen separerer nemlig med stor tydelighed konsekventalistiske teorier fra en række andre rivaliserende normative teorier. F.eks. fra visse deontologiske teorier, som nægter at forstå rigtighed ud fra konsekvenser, men snarere opfatter rigtighed som en primitiv term, dvs. at de specificerer nogle X'er (pligter, handlingstyper etc.) som værende intrinsisk rigtige eller intrinsisk forkerte, altså rigtige eller forkerte i sig selv. Dette står således i modsætning til konsekventalisterne, som opfatter X's rigtighed ud fra konsekvenserne af X. I etikens domæne hævdede den prominente Immanuel Kant, at konsekvenserne af en handling er fuldstændig uvæsentlige mht. den normative evaluering af handlingen. Da konsekvenserne af en handling i vid udstrækning er kontingente og uforudsigelige, kan disse ikke være afgørende for vores normative evaluering af handlingen. Selvfølgelig kan

⁷ Det bør bemærkes, at *afhængighed* i denne definition er ment bredt nok til at kunne inkludere såvel reduktive som ikke-reduktive afhængighedsrelationer (et eksempel på en afhængighedsrelation af sidstnævnte type kunne være *superveniens*).

⁸ Dependensantagelsen er åbenlyst nært beslægtet med basisintuitionen B (jf. afsnit O), men hvor B blot lagde en særlig egenskab, som alle konsekventalistiske teorier søger at indfange, så viser Dependens mere eksplicit, hvorledes konsekventalister accepterer en afhængighedsrelation, hvor *rigtighed* skal forklares ud fra *godhed* (dvs. gode konsekvenser). Dette er en væsentlig pointe, idet deontologiske teorier i vid udstrækning antager det omvendte, nemlig at det gode må forklares ud fra det rigtige (alternativt: det forpligtende). For en deontolog er det rigtige alternativ ikke nødvendigvis det, som har gode konsekvenser.

⁹ Dette er ikke den rette artikel til at gå ind i en længere diskussion af, hvad der præcis skal forstås ved selve begrebet *velfærd*. Så vi vil blot betragte dette som et åbent spørgsmål.

¹⁰ Se for eksempel (Goldman 1999, p. 5).

gode konsekvenser være et, mere eller mindre tilfældigt, afledt gode ved en moralsk handling, men det kan ifølge Kant ikke være dét, der afgør, hvorvidt en handling er den rette eller ej. Kant fremlagde i sin deontologiske teori en universel morallov gældende for alle fornuftsvæsener. Han opfattede rigtighed som fornuftsvæsenets handlen i overensstemmelse med den moralske lov, det såkaldte *Kategoriske Imperativ*, uanset konsekvenserne heraf, se bl.a. (Kant 1785/1999). Et andet eksempel på en rivaliserende teori kunne være en dydscentreret etisk teori, se bl.a. (Aristoteles 350 f.Kr./1984). En sådan ville tage en nærmere specificeret *dydig adfærd*, fremfor gode konsekvenser, som det væsentlige mht. normativ evaluering.

To andre antagelser, der har været brugt i dannelsen af konsekventialistiske teorier, er *Ingen Begrænsninger* og *Ingen Optioner*. Nogle filosoffer, eksempelvis Kagan (1998), har hævdet, at et definerende træk ved konsekventialistiske teorier er, at de benægter eksistensen af henholdsvis begrænsninger og optioner. I denne sammenhæng vil en *begrænsning* sige, at en handling sommetider kan være forkert eller utilladelig på trods af, at den har de bedste konsekvenser. Formuleret som princip får vi altså:

(Ingen Begrænsninger) En teori er konsekventialistisk, kun hvis den ikke pålægger begrænsninger.

Ligesom vi så det med dependensantagelsen, adskiller denne antagelsen de konsekventialistiske teorier afgørende fra andre prominente normative teorier. Dette kan illustreres med en case. Hvis vi forestiller os, at du i mødet med en mægtig guddom har muligheden for at redde ti personer fra den sikre død, mod den betaling at du tillader guddommen at slå én uskyldig person ihjel, hvad er så det etisk rigtige valg i denne situation? Er det rigtige at lade stå til, velvidende at ti personer i så fald vil dø, eller er det rigtige at beordre guden til at slå en uskyldig ihjel i "den gode sags tjeneste"? Til dette dilemma ville nogle deontologiske teorier afstå fra at ofre den uskyldige, fordi denne persons autonomi i så fald ville blive krænket til fordel for de ti. Man ville i drabet på den enkelte person behandle vedkommende udelukkende som middel til opnåelse af et bestemt mål og derfor ikke som et mål i sig selv. Det prekære for konsekventialisten er imidlertid, at dette deontologiske svar øjensynligt er en begrænsning ift. opnåelsen af de bedste konsekvenser, nemlig at redde de ti. Det lader til, at konsekventialisten her må acceptere et såkaldt "trade-off". Hvilket i denne forbindelse vil sige, at konsekventialisten

umiddelbart, som følge af sin overbevisning, må acceptere en afvejning af situationen, som peger på, at ofringen af den enkelte uskyldige person er det rigtige at gøre. Hvis de bedste konsekvenser skal tilvejebringes, må en uskyldig dræbes. Der er således en væsentlig kontrast mellem det svar, som nogle deontologer ville give konfronteret med denne case, og det svar, som umiddelbart ville komme fra en konsekventialist (under antagelse af Ingen Begrænsninger). For flere lignende eksempler på *trade-off-problemer*, se f.eks. Thomson (1976) og Foot (1985).

Nu til næste konsekventialistiske antagelse i vores gennemgang, nemlig Ingen Optioner. En *option* vil i nærværende kontekst sige, at en handling til tider kan være rigtig eller tilladelig til trods for, at den ikke har de bedste konsekvenser. Hvis optioner eksisterer, kan der altså ultimativt være situationer, i hvilke handlingen H_1 har de absolut bedste konsekvenser blandt de tilgængelige alternativer, mens H_2 , en anden tilgængelig handling, har væsentligt dårligere konsekvenser, og alligevel er H_2 tilladelig. Betragt nu:

(Ingen Optioner) En teori er konsekventialistisk, kun hvis denne ikke tillader optioner.

Af denne grundantagelse følger altså, at genuint konsekventialistiske teorier er inkonsistente med eksistensen af optioner, hvilket er ganske interessant, bl.a. fordi det tit kommer i konflikt med, hvad man måske kunne kalde *commonsense-moralen*. En case til illustration kunne være følgende.¹¹ Du står foran en sø, som du har fuldt overblik over. I den del af søen, som ligger mod øst, er din partner ved at lide druknedøden. Det samme er ved at ske for to andre mennesker (på alder med din partner), som du ikke kender, i søens vestlige del. Tiden er knap, og det er i scenariet umuligt for dig at redde både din partner og de to andre individer—enten må din partner eller begge de to andre lade livet. Du har derfor følgende to valgmuligheder i dette hektiske, etiske dilemma: Vil du løbe mod øst for at redde din partner eller mod vest for at redde de to andre (alternative muligheder kan vi udelukke for nemheds skyld)? Lad os på den ene side fastsætte, at du ved at vælge førstnævnte med fuldstændig sikkerhed kan redde din partner, og på den anden side fastsætte, at du ved at vælge sidstnævnte med fuldstændig sikkerhed kan redde begge de

¹¹ Bemærk, at denne case også kan benyttes som (forsøgt) modeksempel til Agentneutralitet. Tak til en anonym reviewer for denne observation.

to andre. Hvad bør du vælge? Som svar på dilemmaet er det plausibelt at hævde, at commonsense-moralen ville give dig option til at redde din partner, selvom dette uhildet set virker som det dårligste valg. Commonsense-moralen synes til tider at operere med et *nærhedsprincip*, der siger, at personer, som står dig nær, har en særligt privilegeret status i moralske henseender. Derfor er det tilladeligt at vælge din partner over de to, for dig ukendte, mennesker i dilemmaet. Konsekventialisten ville under antagelse af Ingen Optioner (samt nogle få yderligere specifikationer såsom agentneutralitet) benægte tilladeligheden af denne handling, hvorfor vi igen kan observere en forskel mellem konsekventialisme og non-konsekventialisme.

Endelig har nogle filosoffer, f.eks. Brown (2011), taget Maksimering som en konsekventialistisk grundantagelse.

(Maksimering) En teori er konsekventialistisk, kun hvis den hævder, at det rigtige eller tilladelige X maksimerer det gode qua sine konsekvenser.

Denne antagelse fortæller os altså noget om, præcis hvor gode X's konsekvenser skal være, for at X kan kvalificeres som rigtig eller tilladelig (i det mindste for nogle konsekventialister). Genkalder vi os ordlyden af den grundlæggende konsekventialistiske intuition, B, som sagde, at det eneste, der har indflydelse på den normative evaluering af X, er godheden af X's konsekvenser, så bliver det klart, at Maksimering tjener en opklarende funktion ift. graden af godhed, der kræves for en positiv normativ evaluering. Maksimeringantagelsen påstår nemlig, at jeg kun kan kalde mig konsekventialist, hvis jeg fastholder, at det rigtige eller tilladelige X er det med de bedste konsekvenser. En vigtig nuancering i denne forbindelse er, at andre konsekventialistiske teoretikere, f.eks. Slote (1984) og Howard-Snyder & Norcross (1993), hævder, at også suboptimale alternativer kan være tilladelige. For sådanne teoretikere er det altså ikke kun det absolut bedste alternativ blandt de tilgængelige, som er tilladeligt. I stedet accepterer de en mere fininddelt skala over alternativeres grad af tilladelighed. Deres tanke er helt generelt, at man har tilladelige alternativer startende med det bedste og gående ned til en vis grænseværdi, hvorefter alternativerne slår over i at være utilladelige.¹²

¹² Bemærk, at en hævde af Maksimering ikke nødvendigvis implicerer *Unikhed*, dvs. et krav om, at der blandt de tilgængelige alternativer må være præcis ét, der er det bedste. Maksimeringsantagelsen er således kompatibel med en \geq -ordning på tilgængelige alternativer, og følgelig kan der være tilfælde, sådan at flere end ét X maksimerer det gode. Med andre ord kan der selv under antagelse af Maksimering opstå situationer, hvor

Hermed har vi gennemgået en række antagelser, som forskellige teoretikere har fundet essentielle for konsekventialismen. Dette har forhåbentlig givet læseren en ide om, hvad der skal forstås ved den konsekventialistiske position i generiske termer. I det herpå følgende afsnit vil vi forsøge at lægge yderligere nuanceringer til denne forståelse.

2. Væsentlige Distinktioner

Nu vil vi vende blikket mod nogle vigtige distinktioner mht. konsekventialisme. Helt konkret vil vi rette opmærksomheden mod subjektive/objektive versioner af konsekventialisme samt direkte/indirekte versioner. I konteksten af distinktionen direkte/indirekte konsekventialisme vil vi også skelne mellem et rigtighedskriterium og en beslutningsprocedure.¹³

Når en konsekventialistisk teori er *subjektiv*, vil det sige, at dens rangering af alternativer er baseret på de *forventede konsekvenser* af disse alternativer. En *objektiv* konsekventialistisk teori rangerer derimod alternativer efter deres *faktiske konsekvenser*. Denne distinktion kan selvsagt have voldsom indflydelse på, hvad der reelt følger af en given konsekventialistisk teori. Forestil dig eksempelvis, at du har valget mellem præcis to, fra hinanden forskellige, handlingsalternativer, H_1 og H_2 . Du kan ikke afstå fra at vælge. H_1 har den bedste prognose, dvs. de bedste forventede konsekvenser, af de to, mens H_2 rent faktisk har de bedste konsekvenser (måske på grund af tilfældigheder). Nu kan man hævde, at valget af H_1 på en og samme tid ville være det *subjektivt* rigtige og *objektivt* forkerte handlingsalternativ blandt de mulige. Distinktionen mellem subjektive og objektive versioner af en given konsekventialistisk teori kan således være af yderste væsentlighed, når man skal forstå teoriens domme over konkrete cases, og man ender med fejlfortolkninger, såfremt man ikke fastslår dette skel ordentligt. Med andre ord må man gøre sig det klart, hvorvidt en konsekventialistisk teori skal ses i et objektivt og/eller subjektivt lys, når man ønsker at applicere den.

flere alternativer viser sig at være lige rigtige (eller tilladelige). Selv med denne bemærkning in mente lader vi andre spørgsmål om ordningen på alternativer og dennes formelle egenskaber stå ubesvarede hen. Vi godtager denne mangel for nemheds skyld.

¹³ Dette er selvfølgelig blot et udsnit af de distinktioner, som kan have afgørende indflydelse på konsekventialistiske teorier.

Distinktionen mellem direkte og indirekte konsekventialisme kan reduceres til følgende spørgsmål: Skal X evalueres på en direkte eller indirekte måde? Hvis man eksempelvis substituerer *handling* for X, lyder spørgsmålet: Skal man evaluere konsekvenserne af *handlingen selv* (direkte evaluering) eller i stedet evaluere konsekvenserne af noget andet, såsom en praksis, en mængde af regler, en institution e.l., som har at gøre med handlinger af denne type (indirekte evaluering)? F.eks. kunne man foreslå en mængde af regler, der ville lede til de bedste konsekvenser, såfremt alle fulgte dem. Dette kunne give basis for en indirekte konsekventialistisk teori, fordi man ad denne vej ville kunne evaluere folks handlinger på en indirekte måde, nemlig via deres regelefterlevelse. Mere konkret kunne man måske foreslå, at de klassiske deontologiske pligter, herunder *du må ikke slå mennesker ihjel* og *du må ikke lyve*, lige præcis udgør den unikke mængde af pligter, der på sigt ville have de bedste konsekvenser, såfremt alle fulgte dem. På denne måde kunne man være indirekte konsekventialist ved at plædere for, at alle burde følge de klassiske deontologiske pligter. Dette kan forståeligt nok virke en smule kontraintuitivt på nogle læsere, men desuagtet er der faktisk tale om reel konsekventialistisk argumentation i eksemplet. Man skal huske, at hvor konsekventialisten i sloganform hævder, at det gode bestemmer det rigtige, så hævder deontologen på en vis måde det modsatte. Deontologen vil nemlig henvisse til en form for iboende rigtighed hos de respektive pligter i sin argumentation for disse, men det er tydeligvis ikke en sådan argumentation, der føres i eksemplet. Tværtimod går eksemplets argument på, at man bør følge de deontologiske pligter, fordi dette vil have de bedste konsekvenser—hvilket unægtelig er udtryk for et typisk konsekventialistisk ræsonnement.

I konteksten af denne distinktion mellem direkte og indirekte konsekventialisme er det også væsentligt at drage en distinktion mellem et rigtighedskriterium og en beslutningsprocedure. Et *rigtighedskriterium* fortæller os hvilket X, der er det rigtige, mens en *beslutningsprocedure* giver os en konkret metode eller procedure til at opnå dette rigtige X i praksis. Lad os bruge en simpel form for handlingsutilitarisme til at eksemplificere denne distinktion.¹⁴ Denne form for handlingsutilitarisme siger: *En handling er moralsk rigtig, hvis og kun hvis der ikke findes en anden tilgængelig handling, som ville tilvejebringe en større mængde af samlet velfærd som konsekvens.* Det er almindelig praksis at betragte handlingsutilitarismen som et rigtighedskriterium, der

¹⁴ Klemens Kappel bruger et lignende eksempel i (Kappel 1997, 61).

fortæller os, hvilken handling der er den rigtige, mens det er et empirisk spørgsmål, hvordan man bliver i stand til at udføre den rigtige handling i praksis. En utilitaristisk beslutningsprocedure, som har været foreslået, er, i stil med det ovenstående eksempel angående indirekte konsekventialisme, at pålægge folk en bestemt mængde af motiver, dispositioner, normer etc., som i det lange løb vil udmunde i de bedste konsekvenser. En beslutningsprocedure er i denne forstand altså snarere en særlig delmængde af det, der kausalt betinger vores valg af handlinger i konkrete situationer, end det er en form for algoritmisk procedure, som med sikkerhed leder os frem til den rette handling under ideelle forhold.¹⁵ Indirekte utilitarisme kunne i forlængelse heraf forstås som en påmindelse om, at der for utilitarister er en del handlinger, som er af særlig væsentlig karakter, nemlig de handlinger, som leder til nogle ønskværdige karaktertræk hos dem selv og det omgivne samfund.

3. Opsummering

I nærværende artikel har vi søgt at give læseren en indføring i, hvad konsekventialisme er på et generisk niveau. Der er således i afsnit 1 blevet fremlagt en række af de vigtigste konsekventialistiske grundantagelser. Diverse antagelser er blevet kommenteret undervejs i et forsøg på at vise, hvordan konsekventialisme adskiller sig fra non-konsekventialisme. Desuden er der blevet foretaget en række sondringer i afsnit 2, som kan have afgørende indflydelse på, hvad en given konsekventialistisk teori reelt hævder. Forhåbentlig kan grundig læsning af artiklen afhjælpe nogle af de typiske misforståelser angående konsekventialisme, som kan opstå blandt debattører, herunder filosofistuderende, når disse udveksler argumenter om emnet.

¹⁵ Det faktum at en beslutningsprocedure kan forstås på netop denne måde, betyder selvfølgelig ikke, at den mere algoritmiske forståelse er irrelevant mht. konsekventialistiske teorier.

Litteratur

Anscombe, E. 1958. Modern Moral Philosophy. *Philosophy*, 33 (124): 1-19.

Aristoteles. 350 f.Kr./1984. Nicomachean Ethics. I *The Complete Works of Aristotle*. Jonathan Barnes (ed.). Princeton University Press.

Bentham, J. 1789/1961. *An Introduction to the Principles of Morals and Legislation*. Doubleday.

Brown, C. 2011. Consequentialize This. *Ethics*, 121 (4): 749-771.

Carlson, E. 1995. *Consequentialism reconsidered*. Academic Publishers.

Driver, J. 2007. *Ethics: The Fundamentals*. Blackwell Publishing.

Dunn, J. & Ahlstrom-Vij, K. 2017. Is Reliabilism a Form of Consequentialism?. *American Philosophical Quarterly*, 54 (2): 183-194.

Foot, P. 1985. Utilitarianism and the Virtues. *Mind*, 94 (374): 196-209.

Goldman, A. 1999. *Knowledge in a social world*. Oxford University Press.

Howard-Snyder, F. & Norcross, A. 1993. A Consequentialist Case for Rejecting the Right. *Journal of Philosophical Research*, 18: 109-125.

Howard-Snyder, F. 1994. The Heart of Consequentialism. *Philosophical Studies*, 76 (1): 107-129.

Kagan, S. 1998. *Normative Ethics*. Westview Press.

Udkommer i *Refleks*, april 2022.

Kant, I. 1785/1999. *Grundlæggelse af Sædernes Metafysik*. Oversat fra tysk til dansk efter "Grundlegung zur Metaphysik der Sitten" ved Tom Bøgeskov. Hans Reitzels Forlag.

Kappel, K. 1997. Konsekventialisme. *Filosofiske Studier*, 17: 51-74.

McNaughton, D. & Rawling, P. 1991. Agent-Relativity and the Doing-Happening Distinction. *Philosophical Studies*, 63 (2): 167-185.

Mill, J. S. 1861/1995. *Utilitarisme*. Oversat fra engelsk til dansk efter 1971-versionen af "Utilitarianism" ved Helge Nørgaard Madsen. DET lille FORLAG.

Parfit, D. 1984. *Reasons and Persons*. Oxford University Press.

Pettit, P. 1993. Consequentialism. I *A Companion to Ethics*. Peter Singer (ed.). Blackwell Publishing.

Sinnott-Armstrong, W. 2021. Consequentialism. I *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2021 Edition). Edward N. Zalta (ed.). URL = [<https://plato.stanford.edu/entries/consequentialism/>](https://plato.stanford.edu/entries/consequentialism/).

Slote, M. 1984. Satisficing Consequentialism. *Proceedings of the Aristotelian Society*, 58: 139-163.

Thomson, J. 1976. Killing, Letting Die, and the Trolley Problem. *The Monist*, 59 (2): 204-217.